

1. Analýza článků GATT 1994 zajišťujících liberalizaci mezinárodního obchodu a výjimky z těchto článků

Charakteristika GATT 1994 jako nástroje liberalizace mezinárodního obchodu¹

GATT 1994 je všeobecná mnohostranná dohoda, která tvoří nedílnou součást Dohody o zřízení WTO jako jedna z částí přílohy č. 1 A a je závazná pro všechny její členy. Základ právní úpravy tvoří ustanovení GATT 1947, ovšem tak, jak byl upraven, doplněn či jinak pozměněn ustanoveními právních nástrojů, které vstoupily v platnost před datem vstupu Dohody o zřízení WTO.

GATT 1947 státy uzavíraly s cílem zvyšovat životní úroveň, zajistit plnou zaměstnanost a úroveň reálného důchodu, jakož i účinnou poptávku, rozvinout plné užívání světových zdrojů a rozšířit výrobu a výměnu zboží. Aby mohly být splněny tyto cíle, uzavřely státy i další reciproční² a vzájemně výhodné dohody, které měly směřovat k podstatnému snížení cel a jiných překážek obchodu, jakožto i k odstranění diskriminace v mezinárodním obchodě.

Posledně zmíněný cíl dohod, které tvoří systém práva WTO je dnes nazýván jako „Zásada nediskriminace“. Aby mohla být tato zásada prováděna a dodržována, musí existovat nějaké základní výstavbové principy systému práva WTO, které jsou schopny zajistit stejné soutěžní podmínky pro zboží různého původu a zajistit tak jednotlivým státům rovnou příležitost k realizaci svých obchodních záměrů. Těmito základními výstavbovými principy jsou zejména:

- Princip nejvyšších výhod³
- Princip národního zacházení⁴
- Princip samotného odstranění diskriminace⁵

¹ GATT 1994 se kromě otázky liberalizace mezinárodního obchodu zabývá i unifikací celních sazeb a dalšími obdobnými opatřeními.

² Reciproční dohody se odvíjí od reciprocity, jejíž definici vymezil již Robert Keohane ve svém známém článku „Reciprocity in International Relations“ jako něco, co odkazuje na výměnu přibližně stejných hodnot, při které je jednání každé strany podmíněno předchozím jednáním druhé strany takovým způsobem, že dobré je měněno za dobré, špatné za špatné. Keohane, R. Reciprocity in International Relations. In: International Organizations, 1968, č. 1, s. 8.

³ V části I. článku I GATT 1994, článku II GATS a článku 4 TRIPS označovaný jako „Všeobecná doložka nejvyšších výhod“ neboli „The most Favoured Nation (MFN).“

⁴ O tomto principu hovoří článek III GATT 1994, článek XVII GATS a článek 3 TRIPS jako o „Národním režimu“ neboli „The National Treatment“.

- Princip zavedení více prvků soutěže do obchodování⁶
- Princip volnějšího obchodování⁷
- Princip předvídatelnosti možných obchodních omezení⁸

V právu WTO se však můžeme setkat i s tzv. pozitivní diskriminací. Tato je uplatňována ve vztahu k rozvojovým státům, neboť je zřejmé, že ve vztahu k rozvojovým zemím není možné uplatňovat tytéž požadavky a zásady, které mezi sebou uplatňují vyspělé státy. Zde by bylo mylné vycházet z premisy ekonomické rovnováhy jednotlivých zemí, neboť rozvojové země se stavem svých ekonomik nemohou v žádném případě rovnat zemím vyspělým.

Počátek 60. let s sebou přinesl myšlenku preferenčních režimů v souvislosti se vztahem zemí vyspělých (rozvinutých) a rozvojových. Tato myšlenka pak v roce 1964 vyvrcholila k přijetí části IV GATT, týkající se obchodu a rozvoje. Jako stěžejní ustanovení ve vztahu k rozvojovým zemím figuruje čl. XXXVI odst. 8, který zakotvuje zásadu nereciprocit, která je omezena na vztah zemí rozvojových a rozvinutých. Kromě této zásady zná GATT i speciální zacházení s rozvojovými zeměmi známé jako „special and differential treatment“. Rozvojovým zemím je kromě dalších výhod poskytována delší doba pro plnění jejich závazků, lepší přístup na trh či povinnost rozvinutých zemí, aby při přijímání určitých ochranných opatření, braly na zřetel a chránily zájmy rozvojových zemí.

Pokud by byly však stejné úlevy poskytovány některým státům, které by ve vztahu s ostatními státy byly v ekonomické rovnováze, mohlo by být tyto úlevy vykládány jako ochranná opatření bránící rozvoji mezinárodního obchodu. Ovšem případě rozvojových států mezinárodní obchod omezován rozhodně není, neboť bez těchto vstřícných kroků by se zřejmě rozvojové země ani nebyly schopny do něj zapojit.

⁵ Má zabezpečit každému členu stejné šance v přístupu na světové trhy.

⁶ Zde se projevuje snaha odstranit prodej za dumpingové ceny či subvencování výrobků. Na tyto jevy je pohlíženo jako na překážky volného obchodování.

⁷ Podpora rozvoje mezinárodního obchodu se může projevit i jako postupné odstraňování jeho překážek jako jsou cla, kvóty, zákazy dovozu či vývozu, vnitřní technické a zdravotní normy a další požadavky. Snahou WTO je postupné odbourání těchto překážek, za situace, kdy rozvojovým zemím je dán delší čas k přizpůsobení se a je k nim přistupováno méně přísně než k zemím vyspělým. Příkladem snahy o volnější obchodování může být čl. XI GATT 1947, který upravuje odstranění kvantitativních restrikcí, avšak i tento článek je oslaben řadou možných výjimek z jeho ustanovení.

⁸ Historie i současné poznatky dokazují, že úplné odstranění překážek mezinárodního obchodu je nereálné, proto je důležitá alespoň předvídatelnost všech možných překážek, které mohou obchodníky při jejich ekonomické činnosti potkat.

1.2 Rozbor jednotlivých ustanovení GATT 1994

1.2.1 Všeobecná doložka nejvyšších výhod a národní režim

Bilaterální používání těchto dvou základních principů lze vysledovat již před vznikem samotné GATT 1947, nicméně právě přijetí této smlouvy způsobilo, že se principy začaly používat i na multilaterální úrovni. Jinými slovy GATT vytvořila multilaterální jednacím systém založený na udělení bezpodmínečného režimu nejvyšších výhod. Jelikož jsou Doložka nejvyšších výhod i Národní režim považovány za výstavbové kameny GATT 1994 i celého systému práva WTO, uvádím zde jejich citaci tak, jak ji upravuje čl. I resp. čl. III GATTu:

Všeobecná doložka nejvyšších výhod

„Všechny výhody, přednosti, výsady nebo osvobození poskytnuté kteroukoli smluvní stranou jakémukoli výrobku pocházejícímu z kterékoli jiné země nebo tam určenému budou ihned a bezpodmínečně přiznány obdobnému výrobku pocházejícímu z území všech ostatních smluvních stran nebo tam určenému. Toto ustanovení se vztahuje na cla a dávky jakéhokoli druhu ukládané při dovozu nebo vývozu nebo v souvislosti dovozem nebo vývozem, jakož i ukládané při mezinárodních převodech plateb za dovozy nebo vývozy, na způsob vybírání těchto cel a dávek, na všechna pravidla a formality spojené s dovozy nebo s vývozy, jakož i na všechny záležitosti, o nichž pojednávají odstavce 2 a 4 článku III.“

Při rozboru tohoto ustanovení zjistíme, že tato doložka zakládá povinnost rovného zacházení s veškerým cizím zbožím a osobami tak, aby měly všechny subjekty stejnou příležitost k mezinárodní směně. V praxi to znamená, že stát je zavázán přiznat subjektům náležejícím k druhému státu tytéž výhody, které přiznal či v budoucnu přizná subjektům náležejícím ke kterémukoli třetímu státu, takže všechny cizí subjekty budou mezi sebou zrovnoprávněny.

Doložka ale nezaručuje určitý výsledek, pouze má za úkol vytvořit co nejlepší rovnou příležitost pro uskutečnění mezinárodní směny. Je důležité upozornit také na to, že Všeobecná doložka nejvyšších výhod tak, jak ji pojímá GATT, je doložkou bezpodmínečnou⁹, kdy výhody,

⁹ Ta ostatně v dnešní regulaci mezinárodního obchodu naprosto převládá nad doložkou podmíněnou. Ekonomové někdy označují doložky dle historického dělení na doložku evropskou, která je bezpodmínečná a na doložku americkou, kterou až do 30. let minulého století používaly USA pro vývoz svých surovin. Průlom nastal v roce 1923,

přednosti, výsady a osvobození poskytnuté jednou smluvní stranou jinému státu se vztahují automaticky a bezpodmínečně na jakýkoliv jiný smluvní stát. Kromě bezpodmínečnosti se doložka vyznačuje i jistou institucionalizací v to smyslu, že jednotlivé složky GATT jsou povinny dohlížet na její používání. Dle názoru Shutherlanda tato doložka stimuluje mezi státy neutralitu a mír, neboť nutí státy jednat s přítelem i nepřítelem stejně.

Pomyslné „nůžky“ Všeobecné doložky nejvyšších výhod jsou zde rozevřeny poměrně široce, neboť v sobě zahrnují všechny výhody, přednosti, výsady a osvobození a vztahují se na cla a dávky jakéhokoli druhu ukládané při dovozu nebo vývozu....., na způsob vybírání těchto cel a dávek, na všechna pravidla a formality spojené s dovozem a vývozem a konečně na všechny záležitosti, o nichž pojednávají odstavce 2 a 4 článku III. V tomto případě se jedná o doložku s pozitivní formulací. Zajímavý je i časový aspekt, kdy doložka požaduje poskytnout tyto úlevy jinému obdobnému výrobku ihned a bezpodmínečně¹⁰.

Tato doložka nesporně přispívá k liberalizaci mezinárodního obchodu, avšak i její působení je značně sníženo existencí možných výjimek z ní. Tyto výjimky jsou následující:

- Výjimky uvedené v článku I, které znamenají, že mezi státy mohou být zachovány preference v oboru dovozních cel nebo dávek, nepřesahují-li určité stanovené meze a ostatní podmínky stanovené GATT 1994.
- Výjimky uvedené v článku XXIV, který za určitých podmínek povoluje vytváření oblastí volného obchodu a celních unií¹¹.
- Výjimky v podobě zacházení s rozvojovými a nejméně rozvinutými státy.
- Výjimky na základě článku VI v podobě antidumpingových a vyrovnávacích cel.
- Výjimky z pravidla nediskriminace dle článku XIV, bezpečnostní výjimky dle článku XX nebo ochranná opatření dle článku XIX.

System GATT v tomto směru tedy nepředstavuje jednolitý systém, který by nerozlišoval mezi tím, odkud zboží pochází, ba právě naopak je postavení zboží závislé na stanovení jeho původu. V důsledku toho existují výše zmíněné výjimky v podobě existence celních unií, zón volného obchodu či realizace zvláštních preferenčních režimů vůči rozvojovým státům.

kdy byla ve smlouvě mezi USA a Německem dojednána doložka bezpodmínečná. Od jejího užívání poté USA už neupustily.

¹⁰ Tyto pojmy jsou předmětem interpretačních diskuzí stejně tak jako pojem „obdobný výrobek“.

¹¹ Někteří autoři označují tuto výjimkou za tzv. „explicit loophole for free trade areas and customs unions“. Chápu ji tedy jako záměrnou, výslovně stanovenou „mezeru v zákoně“. Viz: Baldwin, R., Wyplosz, CH. The Economics of European Integration. Maidenhead: McGraw-Hill Education, 2004, s. 139.

Národní režim v oboru vnitřních daní a předpisů

Doložka nejvyšších výhod je pro kvalitnější zabezpečení zásady nediskriminace doplněna doložkou národního zacházení. Cílem této doložky je poskytnout dováženému zboží bez rozdílu jeho původu nejméně národní zacházení v otázkách daní a vnitřních předpisů. Článek III ji vymezuje takto:

„Smluvní strany uznávají, že vnitřní daně a ostatní vnitřní dávky, jakož i zákony a jiné předpisy, ovlivňující prodej, nabízející prodej, nákup, dopravu, distribuci nebo používání výrobků a vnitřní množstevní úpravy, předepisující míchání, zpracování nebo používání výrobků v určitých množstvích nebo v určitých poměrech, nemají být uplatňovány na dovážené či domácí výrobky způsobem, jímž by se poskytovala ochrana domácí výrobě.

Výrobky území kterékoli smluvní strany, dovážené na území kterékoli jiné smluvní strany, nebudou podrobeny, ať přímo či nepřímo, vnitřním daním ani jiným vnitřním dávkám jakéhokoli druhu vyšším než ony, jimž podléhají přímo nebo nepřímo obdobné výrobky domácí. Kromě toho neuloží žádná smluvní strana žádným jiným způsobem vnitřní daně nebo jiné vnitřní dávky na dovážené nebo domácí výrobky způsobem odporujícím zásadám stanoveným v odstavci 1.“

Ustanovení o národním režimu mají zabránit diskriminaci zboží (služeb, duševního vlastnictví) v momentě jeho vstupu na domácí trh a vyžaduje, aby se se zahraničním zbožím zacházelo stejně jako se zbožím domácím. To znamená, že je zakázáno přistupovat k oběma kategoriím zboží diskriminačně dle původu jejich vzniku.

Předmětem zacházení tohoto ustanovení jsou dovážené a domácí výrobky, ke kterým se má přistupovat stejně. Podmínkou ale je, aby výrobky byly zaměnitelné (tzv. like products) a porovnatelné¹². Vnitřní daně, ostatní dávky, zákony či jiné předpisy a vnitřní množstevní úpravy předepisující míchání, zpracování nebo používání výrobků se nesmějí používat tak, aby poskytovaly ochranu domácím výrobkům. Cílem národního režimu je mimo jiné omezit národní opatření na hraniční kontroly, netýká se tedy uvalení cel na dovoz.

Avšak i zde limitují účinnost národního režimu existující výjimky:

¹² Důležitost požadavku zaměnitelnosti demonstruje např. příklad Japonska z roku 1996 Taxes on alcohol beverages, kdy Japonsko používalo rozdílné zdanění pro domácí Schosiku a dováženou vodku. Případ se dostal až před jeden z panelů WTO. Japonský argument ve prospěch rozdílného zdanění zněl, že se v tomto případě nejedná o zaměnitelné produkty a čl. III upravující národní zacházení se nemůže použít. Panel však dospěl k názoru opačnému.

- Článek III odst. 8 upravující výjimku pro výrobky opatřované veřejnoprávními subjekty pro vládní účely, subvence a veřejné zakázky.
- Článek XVI pojednávající o státních podporách
- Článek XIX o ochranných opatřeních
- Článek XX o obecných výjimkách a článek XXI o bezpečnostních výjimkách

Národní režim zacházení tedy označuje takovou úpravu, kdy musí být s cizími výrobky zacházeno stejně jako s výrobky domácími a je dána povinnost nečinit mezi těmito dvěma kategoriemi rozdíl. Zajímavý je i postřeh některých autorů, kteří uvádí, že pojmy nediskriminace a proporcionality jsou již od samého počátku využívána i ESD jako jeho „koncepční nástroje“ v otázce vytyčení hranic mezi právními a protiprávními překážkami volného obchodu. Z tohoto pohledu se zmíněné dva pojmy doplňují a lze je považovat za dostředivé síly při fungování jednotného vnitřního trhu¹³.

Dle mého názoru jsou oba tyto principy v celém systému WTO práva stěžejními. Díky nim každá dvoustranná dohoda, úleva či jiný vstřícný krok států nabude automaticky multilaterálních účinků, takže pokud si dvě strany udělí výhody vyšší, než které jsou uvedeny v koncesních listinách (schedule of concessions), budou se tyto vyšší výhody vztahovat na všechny členské státy. Výrobky ze všech členů WTO jsou si na trhu rovny a mělo by jim být měřeno stejným metrem¹⁴. Zde jde o velký krok směrem k liberalizaci mezinárodního obchodu. Ne vždy se však v praxi oba principy dodržují a případné spory jednotlivých členů vyplývající z jejich porušení podléhají mechanismu řešení sporů.

1.2.2 Listiny koncesí

Samotná GATT 1994 se člení na dvě části, a to základní dohodu a soubor Listin koncesí, ve kterých jsou upraveny slevy, a které jsou nedílnou součástí GATT. Díky mnohostranné účinnosti Všeobecné doložky nejvyšších výhod se bilaterálně dohodnuté slevy vztahují na všechny členské státy. To po potvrzuje i čl. II odst. 1 p. a) GATT 1994 který stanoví:

¹³ Tridimas, T. *The General Principles of EC Law*. New York: Oxford University Press, 1999, s. 126 – 127.

¹⁴ Tak například výrobky členských států Evropského společenství jsou označeny „made in EU“. Tato skutečnost má poukázat jednak na rovnost států jako výrobců a ekonomických konkurentů, potom i na soudržnost onoho systému.

„Každá smluvní strana poskytne obchodu ostatních smluvních stran zacházení, jež nebude méně příznivé, než jak je stanoveno v příslušné části příslušné listiny, připojené k této Dohodě“.

1.2.3 Svoboda průvozu

Tento závazek členských států upravuje čl. V. Tyto se v něm zavazují poskytnout svobodu průvozu pro průvozní dopravu jiného státu na svém území. Dále se zavazují nečinít rozdílu podle vlajky plavidel, místa původu, odeslání, vstupu, výstupu nebo určení zboží, či podle jiných okolností týkajících se vlastností zboží, plavidel nebo jiných dopravních prostředků.

Stát tranzitu nesmí průvozní dopravu podrobovat zbytečným zdržováním nebo omezením a musí ji osvobodit od cel i všech průvozních daní nebo jiných dávek ukládaných v souvislosti s průvozem, s výjimkou dopravních poplatků úměrných administrativním nákladům či výdajům na poskytnuté služby. Pro všechny dávky a nařízení smluvních stran vztahující se k průvozní dopravě platí požadavek přiměřenosti k dopravním podmínkám. I zde se projevuje Všeobecná doložka nejvyšších výhod, neboť odst. 4 článku V stanovuje povinnost států použít zacházení ne méně příznivé než zacházení poskytované do kterékoli třetí země nebo z ní.

Zahrnutí svobody průvozu do GATT 1994 je velmi důležité, neboť bez ní by bylo technické nemožné mezinárodní obchod vůbec uskutečňovat. Takto je pro obchodující subjekty nastolena jakási jistota, že nebudou při své činnosti zasaženi zlovůli států.

1.2.4 Cla

Snahou GATT je omezení či úplná eliminace celních sazeb, které narušují volný pohyb zboží, jeho obsahem je též závazek členských států nezvyšovat cla a nezavádět nové celní preference. Dohoda ale nezakazuje stanovení celních sazeb, ale stanoví, že jakékoli nově zaváděné zatížení importovaného zboží mohou být pouze právě ve formě celních sazeb a ne nepřiměřených dovozních poplatků (článek VIII), kvantitativních restrikcí (článek XI) nebo opatření odporujících článku III. Státy mají též povinnost pravidelně jednat o snižování celních sazeb (článek XXVIII).

Dohoda v článku VI upravuje i tzv. antidumpingová a vyrovnávací cla, která jsou povolena. Členské státy se shodly na tom, že dumping¹⁵ je zavrženíhodný v případě, kdy způsobí nebo ohrozí-li způsobit podstatnou újmu výrobnímu odvětví existujícímu na území členského státu, nebo zdržuje-li citelně vybudování domácího výrobního odvětví. Za takových okolností může poškozená strana uvalit na zboží antidumpingové clo.

Úmluva umožňuje vybírat rovněž i vyrovnávací clo, které se uvaluje za účelem vyrovnání rozdílu jakékoliv prémie nebo subvence, jež byla přímo nebo nepřímo poskytnuta na zhotovení, výrobu nebo vývoz jakéhokoli zboží. Podrobování dovážených výrobků antidumpingovému či vyrovnávacímu clu je však řízeno velmi přísnými pravidly obsaženými v Dohodě tak, aby nemohlo docházet ke zneužívání těchto cel jako záminky pro obranu vlastního trhu. Smyslem těchto cel je tedy ochrana před podstatnou újmou způsobenou domácímu výrobnímu odvětví či zdržením jeho vybudování.

Vyrovňovací clo může stát použit až po souhlasu ostatních členských států. Za výjimečných okolností, kdy by odklad mohl působit škodu obtížně napravitelnou, může stát uvalit vyrovnávací clo bez jejich předchozího souhlasu, zároveň však má povinnost o tomto uvalení vyrovnávacího cla členské státy ihned informovat a případně clo odvolat, nebude-li členskými státy schváleno.

Samotné problematice cla jsou věnovány i jiné články. Důležitý je článek VII upravující zjišťování hodnoty zboží k celním účelům, ve kterém členské státy uznávají platnost všeobecných zásad pro její zjištění. Toto ustanovení má zajistit, aby se clo vypočítávalo ze skutečné hodnoty dovezeného zboží, či zboží obdobného, a ne z hodnoty domácího původu či z libovolné nebo fiktivní hodnoty. Tento článek dává dovozcům zboží jistotu, z jaké ceny se clo bude počítat.

¹⁵ Dumping je označován jako situace, kdy je zboží jedné země uváděno na trh druhé země za cenu nižší, než je jeho normální hodnota, tudíž je podceněno, prodává se například za cenu nákladů a ostatní výrobky mu nejsou schopny svou cenou konkurovat, neboť spotřebitel je k jeho nákupu nalákán právě touto nízkou cenou.

1.2.5 Poplatky a formality při dovozu a vývozu

Článek VIII limituje poplatky, penále a ostatní dávky jakékoli povahy¹⁶. Zavazuje členské státy, aby všechny poplatky a dávky jakékoli povahy jimi ukládané při dovozu nebo vývozu nebo v souvislosti s dovozem či vývozem, byly omezeny na částku odpovídající přibližným nákladům na poskytnuté služby. Tyto poplatky a dávky nesmí představovat nepřímou ochranu domácích výrobků. Zdanění dovozu či vývozu též nesmí být činěno k fiskálním účelům.

Členské státy též v Dohodě uznávají, že je třeba snížit počet a rozmanitost těchto poplatků a dávek, jakožto i omezit na nejmenší míru účinky a složitost dovozních a vývozních formalit a zmírnit a zjednodušit požadavky na listinné doklady při dovozu a vývozu.

1.2.6 Označení původu

Článek IX Dohody upravuje zacházení států s výrobky jiných států, co se týče předpisů a označování původu. I zde se promítne existence Všeobecné doložky nejvyšších výhod, když se výrobkům členského státu musí poskytnout zacházení ne méně příznivé než bylo poskytnuto obdobným výrobkům kterékoli třetí země.

Členské státy se rovněž zavázaly, že při vydávání a provádění zákonů a jiných předpisů, týkajících se označení původu, omezí na nejmenší míru potíže a nesnáze, které taková opatření mohou způsobit obchodu a výrobnímu odvětví vývozních zemí. Zákony a jiné předpisy upravující označování výrobků mají být takové, aby se jim dalo vyhovět, aniž by došlo k poškození výrobků, či se podstatně snížila jejich hodnota, případně nepřiměřeně zvýšila jejich pořizovací cena.

Z mého pohledu přineslo zakotvení tohoto ustanovení do Dohody velký přínos pro mezinárodní obchod, neboť jsou-li smluvně ošetřeny cla a kvantitativní restrikce, neznamená to ještě, že státy nezačnou používat nějaké „méně nápadné“ ochranné opatření, jako jsou různé technické a hygienické normy či požadavky na označení původu, které mohou být nastaveny tak přísně, že jsou pro řadu států nesplnitelné. Vymezení přesných podmínek pro používání těchto norem a požadavků je tedy z hlediska rozvoje mezinárodního obchodu nevyhnutelné a správné.

¹⁶ Avšak jiné než dovozní a vývozní cla a jiné než daně ve smyslu článku III.

1.2.7 Publikace obchodních předpisů

V článku X Dohody je uvedena povinnost členských států ihned publikovat zákony, jiné předpisy, soudní rozhodnutí a správní opatření všeobecného dosahu, uvedené v účinnost kteroukoli smluvní stranou, které se týkají zařazení nebo zjišťování hodnoty výrobků k celním účelům nebo ve věci celních sazeb, daní nebo jiných dávek či předpisů, omezení nebo zákazů, týkajících se dovozu, vývozu nebo převodu plateb za ně, nebo týkající se prodeje, distribuce, dopravy, pojištění, uskladnění, prohlídek, vystavování, zpracování, míchání nebo jiného použití těchto výrobků tak, aby se s nimi ostatní vlády a obchodníci mohli seznámit.

Totéž platí pro dohody týkající se mezinárodní obchodní politiky, které jsou v platnosti mezi vládou nebo vládním orgánem kterékoli smluvní strany a vládou nebo vládním orgánem kterékoli jiné smluvní strany.

Opatření všeobecného dosahu kterékoliv smluvní strany, které bude mít za následek zvýšení celní sazby nebo jiné dávky na dovoz, či které bude dovoz nebo převod platů za dovoz zatěžovat novým nebo těžším požadavkem, omezením nebo zákazem, musí být nejprve řádně vyhlášeno, teprve pak uvedeno v účinnost.

Právní předpisy týkající se obchodování mezi státy mají nemalý dopad na chování obchodníků. Jen jejich včasná a řádná publikace může přispět k tomu, že se obchodník rozhodne správně a nebude později nepříjemně překvapen. Správné informace jsou polovinou úspěchu a v nelehkém prostředí mezinárodní směny to platí dvojnásobně. Ne nadarmo je právo na informace zakotveno ve všech vyspělých právních řádech.

1.2.8 Kvantitativní restrikce

Již sám název článku XI Dohody, který nese název „Všeobecné odstranění množstevních omezení“, dává tušit snahám prosadit obecný zákaz kvantitativních restrikcí. Dle něj se členské státy musí zdržet zavádění či udržování zákazů či omezení¹⁷ jiných než cel, daní a jiných dávek

¹⁷ Jde tu zejména o kvóty, dovozní a vývozní licence a jiné opatření s ekvivalentním účinkem.

na dovoz jakéhokoli výrobku určeného pro území kterékoli jiné smluvní strany. Avšak i zde je význam tohoto ustanovení značně oslaben existencí následujících výjimek:

- Článek XI odst. 2 upravuje situace na které se obecný zákaz kvantitativních restrikcí nebude vztahovat. Jedná se o situace, kdy jde o použití zákazu či omezení dočasně používaných pro:
 - zamezení či odstranění kritického nedostatku potravin či jiných výrobků nezbytných pro vyvážející stranu
 - uplatňování norem či předpisů pro zařazení, hodnocení nebo prodej zboží v mezinárodním obchodě
 - zemědělský a rybářský výrobek dovážený v jakékoli formě a nutných pro provedení vládních opatření, jejichž účel je uveden v článku XI odst. 2 p. c Dohody
- článek XII, který upravuje opatření na ochranu platební bilance
- články XIX, XX, XXI se mohou realizovat též jako kvantitativní restrikce

1.2.9 Subvence

Subvence již byly zmíněny v souvislosti s výjimkami z národního režimu, avšak vzhledem k jejich významné roli při mezinárodním obchodování je jim zde věnována další podkapitola. Jsou upraveny článkem XVI Dohody, v němž se členské státy dohodly, že budou usilovat o vystříhání se používání subvencí na vývoz základních výrobků, neboť tyto mohou mít pro ostatní státy škodlivé účinky, mohou vyvolat i nežádoucí poruchy jejich normálních obchodních zájmů a mohou rovněž znesnadňovat dosažení cílů Dohody.

Členský stát, který by i přes tento požadavek upuštění od používání subvencí, přece jen subvenci včetně jakékoli ochrany důchodu nebo cenové podpory poskytl či udržel v platnosti, a tyto by přímo či nepřímo způsobily zvýšení vývozu jakéhokoli výrobku z jeho území nebo snížení dovozu jakéhokoli výrobku na jeho území, musel by ostatním členským státům oznámit rozsah a povahu tohoto subvencování, odhad jeho účinků a okolnosti, které činí subvenci nutnou.

V případě, že se zjistí, že takto poskytnutou subvencí vzniká nebo hrozí vzniknout vážná újma zájmům kteréhokoliv jiného členského státu, projedná stát poskytující subvenci s ostatními státy, které ho o to požádaly, možnost omezení subvencování.

Subvence jsou tedy považovány za negativní jev, který je nutno omezit na minimum. Přesto se ale při provádění zahraničního obchodu stále vyskytuje.

1.2.10 Státní pomoc hospodářskému rozvoji týkající se rozvojových zemí

Hospodářství rozvojových zemí je schopno zajistit jen nízkou životní úroveň a je většinou na počátečním stupni vývoje. Členské státy v Dohodě deklarovaly myšlenku, že právě pokračující rozvoj hospodářství jednotlivých zemí usnadní dosažení cílů Dohody, tedy kromě jiných i liberalizace mezinárodního obchodu. Bylo tedy nutné, aby se v Dohodě objevily i články týkající se rozvojových zemí a odlišného přístupu k nim.

V Dohodě je výslovně řečeno, že členské státy uznávají oprávněnost ochranných nebo jiných opatření rozvojových zemí postihující dovoz v zájmu provádění programů a politiky hospodářského rozvoje zaměřené na zvýšení celkové životní úrovně jejich lidu, pokud usnadňují dosažení cílů Dohody. Rozvojové státy proto mohou požívat tzv. „dodatkových výhod“, které jim mají umožnit:

- udržení dostatečné pružnosti jejich celních sazebníků tak, aby bylo možné poskytování celní ochrany potřebné pro vybudování určitého výrobního odvětví.
- zavádění množstevních omezení na ochranu platební bilance způsobem, který plně přihlíží k předpokládané trvale vysoké potřebě dovozu vyvolané jejich programy hospodářského rozvoje.

Rozvojová země, jejíž hospodářství může zajistit jenom nízkou životní úroveň, a které je na počátečním stupni vývoje, se může v rámci Dohodou přesně stanovených podmínek přechodně odchýlit od ustanovení jejich ostatních článků.

1.2.11 Všeobecné a bezpečnostní výjimky

Tyto výjimky, upravené v článku XX a XXI Dohody, jsou průlomem do Všeobecné doložky nejvyšších výhod a Národního režimu. Existence naprosté liberalizace mezinárodního

obchodu, jakož i odstranění všech jeho překážek, může být jen pouhým přáním, ať už různých ekonomických škol či ekonomů samotných. Tato myšlenka je v dnešním světě nereálná, neboť vždy budou existovat určité výjimky. Nutno dodat, že mnohdy je jejich existence oprávněná a za rozumných podmínek i mezinárodnímu obchodu prospěšná¹⁸.

Všeobecné výjimky mohou členské státy využívat s podmínkou, že taková opatření nebudou uplatňována způsobem, který by znamenal prostředek libovolné nebo neoprávněné diskriminace mezi zeměmi, ve kterých převládají tytéž podmínky. Dále tyto opatření nebudou sloužit ani jako zastřený prostředek omezení mezinárodního obchodu. Jedná se o opatření:

- nutná k ochraně života nebo zdraví lidí, zvířat a rostlin
- týkající se vývozu a dovozu zlata nebo stříbra
- nutná k zajištění zachování zákonů a jiných předpisů, které nejsou neslučitelné s ustanoveními Dohody, včetně těch, které se týkají celního zákonodárství, provádění monopolů, ochrany patentů, ochranných známek a autorských práv a zabránění klamavým praktikám
- týkající se trestaneckých výrobků
- učiněná k ochraně národních památek umělecké, historické nebo archeologické hodnoty
- týkající se zachování vyčerpatelných přírodních zdrojů, jestliže taková opatření jsou uvedena v účinnost ve spojitosti s omezením domácí výroby nebo spotřeby
- učiněná podle závazků vyplývajících z jakékoli mezivládní surovinové dohody, jež neodporuje zásadám, na kterých se shodly členské státy.
- podstatná pro opatřování či distribuci výrobků, jichž je všeobecný nebo místní nedostatek
- zahrnující v sobě omezení vývozu domácích surovin v rámci vládního stabilizačního plánu

Bezpečnostní výjimky se použijí tam, kde členské státy musí učinit opatření, které považují za potřebné pro ochranu podstatných zájmů své bezpečnosti v oblasti štěpných materiálů nebo surovin, z nichž se vyrábějí, obchodu se zbraněmi, střelivem a válečným materiálem či obchodu s jiným zbožím a materiálem, který je prováděn přímo nebo nepřímo k zásobování vojenských sil. Dále jde o opatření učiněné za války nebo v případě vážného napětí

¹⁸ Viz například již zmiňované úlevy pro rozvojové země, bez nichž by tyto nebyly schopné se do mezinárodního obchodu plnohodnotně zapojit.

v mezinárodních stycích. Členskému státu nesmí být znemožněn výkon závazků, kterou pro něho plynou z Charty Organizace spojených národů o udržování mezinárodního míru a bezpečnosti.

1.2.12 Ochrana koncesí a výhod

Tato ochrana je upravena článkem XXIII Dohody a upravuje vztahy mezi státy v případě nedodržení dojednaných výhod. V takovém případě může členský stát, který dospěl k názoru, že byla zmenšena jakákoliv výhoda plynoucí pro něj přímo nebo nepřímo z Dohody, nebo že bylo ztíženo dosažení kteréhokoli cíle Dohody, předložit druhému členskému státu či státům, o kterých soudí, že se jich to týká, písemné námitky neb návrhy. Každý členský stát, s nímž bylo takto jednáno, má povinnost s porozuměním zkoumat ony předložené námitky a návrhy.

Tato povinnost států, upevněná navíc písemným podkladem, je velmi důležitá, neboť bez vzájemné komunikace a snahy o vyřešení případných problémů, by nemohl mezinárodní obchod úspěšně fungovat. Komunikace a řešení problémů by mělo být mezi vyspělými civilizacemi samozřejmostí, ne vždy se tak ale děje, chybí-li smluvní podchycení a možnost následného donucení.

1.2.13 Celní unie¹⁹ a oblasti volného obchodu²⁰

Regulace těchto útvarů je obsažena v článku XXIV GATT a v Ujednání o výkladu článku XXIV. Jedná se o výjimky z Všeobecné doložky nejvyšších výhod, avšak účelem těchto útvarů

¹⁹ Celní unie obecně označuje útvar, který nahrazuje dvě či více celních území jedním. Uvnitř tohoto útvaru jsou odstraněna prakticky pro veškerý objem obchodu a každý smluvní stát celní unie používá stejná cla a ostatní obchodní restrikce ve vztahu ke třetím státům. Jedná se tedy o společnou celní politiku vůči nesmluvním státům. Za celní unii dle Dohody se bude považovat nahrazení dvou či více celních území jedním celním územím tak, že i) cla a jiné úpravy omezující obchod (s výjimkou, kde je to nutné, ty, které jsou přípustné podle článků XI, XII, XIII, XIV, XV, XX) jsou odstraněny v podstatě pro veškerý obchod mezi zeměmi, z nichž se unie skládá nebo alespoň pro podstatě veškerý obchod s výrobky pocházejícími z těchto území, a ii) s výhradou ustanovení odstavce 9, v podstatě stejná cla a steré úpravy obchodu jsou uplatňovány každým členem unie při obchodu s územími mimo unii.

²⁰ Oblast volného obchodu je obecně označení pro seskupení dvou či více celních teritorií, v rámci nichž byla cla a ostatní obchodní omezení zrušena pro podstatnou část obchodu mezi smluvními státy. Těchto výhod požívají jen smluvní státy a zboží z nich pocházející. Na rozdíl od celní unie zde neexistuje žádná společná celní a obchodní politika navenek. Poprvé byl tento pojem definován v Havanské chartě. Dle definice uvedené v Dohodě je o skupinu dvou nebo více celních území, v kterých cla a jiné omezující úpravy obchodu (s výjimkou, kde je to nutné, ty, které jsou přípustné podle článků XI, XII, XIII, XIV, XV a XX) jsou odstraněny pro v podstatě veškerý obchod mezi členskými územími se zbožím pocházejícím z těchto území.

má být usnadnění obchodu mezi zúčastněnými územími a nikoli vytváření překážek obchodu ostatním členským státům WTO. I když by se na první pohled mohlo zdát, že vytváření těchto útvarů je v rozporu s principem zákazu diskriminace, jsou tyto útvary ze strany GATT považovány za příznivé a vedou k rozšíření liberalizace mezinárodního obchodu²¹.

Tyto těsnější, dobrovolně sjednané integrace mají tedy dle Dohody rozvíjet volnost obchodu. Stěžejním ustanovením úpravy je odstavec 5, podle něhož „ustanovení této Dohody nezabraňují vytvoření celní unie nebo oblasti volného obchodu nebo sjednání prozatímní dohody, nutné k vytvoření celní unie nebo oblasti volného obchodu mezi územími členských států“.

Aby byl ale dodržen základní princip celého systému práva WTO, jako princip liberalizace mezinárodního obchodu, podléhají i celní unie a oblasti volného obchodu přísným podmínkám jejich fungování, které jsou obsažené zejména v odst. 4, kdy účelem těchto útvarů, jak již bylo zmíněno výše, má být usnadnění mezinárodního obchodu a nikoli vytváření jeho překážek. Další podmínky upravuje odst. 5 a 6 článku XXIV. Dle odst. 7 má každý členský stát, který se rozhodne vstoupit do takového útvaru, bezodkladnou informační povinnost vůči ostatním členským státům²².

Poslední část GATT 1994 tvoří Marrákešský protokol, který potvrzuje, že připojené Listiny koncesí a závazků jednotlivých zemí obsahují celní a netarifní koncese a závazky, vyplývající z Dohody o zemědělství. Dále potvrzuje dohodnutá pravidla pro snižování cel, které byly provedeny v pěti stejných sníženích v následujících čtyřech letech po datu vstupu Dohody o WTO v platnost²³.

1.3 Analýza vybraných mnohostranných úmluv regulujících dovozní obchodní opatření

Právo WTO je velice rozvětveným a spletitým systémem celé řady mezinárodních smluv a dalších ujednání. Příloha 1 A obsahuje kromě GATT 1994 i další mnohostranné dohody týkající se obchodu se zbožím.

²¹ Artis, M., Nixon, F. *The Economics of the European Union, Policy and Analysis*, 3. edition. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 272.

²² Více k této problematice lze najít: Cremona, M. *Rhetoric and reality: EU external commercial policy in a multilateral context*. *Common market law review*, sv. 38, 2001, č. 2, s. 359 – 396.

²³ U zemědělských výrobků se snižování uskutečnilo v souladu s Dohodou o zemědělství.

Cílem této kapitoly je podrobit některé z nich důkladné analýze z hlediska regulace dovolenosti obchodních opatření.

1.3.1 Dohoda o ochranných opatřeních

U této dohody se dostáváme k typickému příkladu, kdy podmínky GATT 1994 mají tendenci spíše k zajištění liberalizace mezinárodního obchodu a naopak tato konkrétní mnohostranná dohoda zahrnuje převážně ustanovení umožňující snadněji využít ochranný prostředek. Tato dohoda stanoví pravidla pro uplatňování ochranných opatření předvídaných článkem XIX GATT 1994, je závazná pro všechny členské státy WTO a sjednaná na základě zásad GATT 1994. Tento článek byl začleněn do textu GATT s cílem umožnit členským státům při respektování určitých podmínek, aby mohly použít ochranných opatření proti nečekaným vzestupům dovozů výrobku, který působí nebo hrozí působit vážnou škodu domácímu průmyslu. Problém se ukázal v tom, že členské státy tento článek naprosto ignorovaly²⁴.

Již z jejího názvu je patrné, že by mohla obsahovat ustanovení omezující liberalizaci mezinárodního obchodu, byť ji její smluvní strany už v samotné preambuli proklamují jako dohodu, která má zlepšit a posílit mezinárodní obchodní systém, vyjasnit článek XIX GATT 1994, jakožto i obnovit mnohostrannou kontrolu nad ochrannými opatřeními a odstranit protiprávní a diskriminační opatření²⁵ unikající kontrole a stanovit časové limity pro dobu trvání ochranných opatření. Kromě možnosti selektivního uplatnění ochranného opatření, umožňuje Dohoda použití i ochranných opatření při absolutních a relativních vzestupech dovozu. Dohoda zpřísňuje podmínky, které je nutno splnit před použitím ochranného opatření a při jeho uplatňování.

Tato dohoda dovoluje členskému státu dle článku 2 uplatnit ochranné opatření na výrobek, který se na jeho území dováží v takových zvýšených množstvích, že ve vztahu k domácí

²⁴ Zejména USA a ES obcházely pravidla o nediskriminaci a kompenzaci v něm stanovená tím, že nutily ostatní země k přijetí tzv. dobrovolných závazků o omezení vývozu. Ani používání jiných protiprávních opatření nebylo výjimkou.

²⁵ Nicméně jako specifická výjimka je povoleno selektivní uplatnění opatření).

výrobě způsobuje nebo hrozí způsobit vážnou újmu domácímu výrobnímu odvětví²⁶, které vyrábí obdobné nebo přímo soutěžící výrobky. Ještě předtím, než členský stát může přistoupit k uvalení ochranného opatření, musí provést šetření příslušnými úřady v souladu s článkem X GATT 1994. Tyto úřady zhodnotí všechny podstatné činitele objektivní a měřitelné povahy, zejména pak tempo a rozsah vzrůstu dovozů na domácím trhu, změny v úrovni prodeje, výrobu, produktivitu, zisky a ztráty, zaměstnanost etc. Zahájení takového šetření musí členský stát okamžitě oznámit Výboru pro ochranná opatření²⁷.

Jinými slovy, ochranné opatření proti výrobce lze použít pouze tehdy, bylo-li určeno, že daný výrobek se dováží v natolik zvýšeném množství a za takových podmínek, že jeho dovoz působí nebo hrozí působit vážnou škodu příslušnému domácímu průmyslovému odvětví. Tato zjištění musí vycházet z oficiálního šetření vycházejícího ze zavedených, veřejně známých postupů včetně oznámení všem zainteresovaným stranám.

Stěžejní otázka připadá na správnou interpretaci výrazů „vážná újma“ a „hrozba vážné újmy“. Oba tyto výrazy vykládá článek 4. Dle něho se „vážnou újmu“ rozumí významné celkové poškození situace domácího výrobního odvětví, jako „hrozba vážné újmy“ se bere vážná újma, která je zřejmě bezprostřední.²⁸

Členský stát smí uplatnit ochranná opatření pouze v rozsahu, který je nutný k zabránění nebo nápravě vážné újmy a k usnadnění přizpůsobení se. Článek 5 upravuje způsob uplatnění množstevních omezení. Použije-li se jako ochranné opatření množstevní omezení, nesmějí se v zásadě snížit dovozy pod svou průměrnou úroveň za období posledních tří let. Rozděluje-li se dovozní kvóta mezi dodavatelské země, může dovážející země usilovat o dohodu se všemi podstatnými dodavateli ohledně rozdělení podílů na kvótě.

Článek 6 upravuje tzv. „prozatímní ochranná opatření“, která může členský stát přijmout za kritických okolností, kde by prodlení způsobilo škodu, kterou by bylo obtížné napravit. Členský stát však musí určit, že existuje jasný důkaz vážné újmy, kterou zvýšené dovozy způsobily či hrozí způsobit. Trvání tohoto prozatímního opatření nesmí přesáhnout 200 dní,

²⁶ Pojmem „domácí výrobní odvětví“ se rozumí domácí výrobci jako celek obdobných nebo přímo soutěžících výrobků, kteří působí na území členského státu, nebo ti výrobci, jejichž společná výroba obdobných nebo přímo soutěžících výrobků tvoří větší podíl celkové domácí výroby těchto výrobků.

²⁷ Tento výbor má za úkol kromě jiného i sledovat uplatňování této dohody a podávat o tom každoročně zprávu Radě pro obchod zbožím a činit doporučení k jejímu zlepšení.

²⁸ Zjištění existence hrozby vážné újmy však musí být založeno na faktech, nikoli na pouhých tvrzeních, dohadech nebo vzdálených možnostech.

během kterých bude dodržen stejný postup jako u uplatnění běžného ochranného opatření. Prozatímní opatření má formu zvýšení cla.

Běžné ochranné opatření mají být uplatněna pouze pro takové období, které může být potřebné k zabránění nebo nápravě vážné újmy a k usnadnění přizpůsobení se. Základní období nesmí přesáhnout 4 roky, lze ho však prodloužit. Celkové období uplatňování ochranného opatření však může být nejdéle 8 let a v rozvojových zemích 10 let.

Ochranná opatření se použijí na dovážený výrobek bez zřetele na jeho zdroj (uplatnění erga omnes). Dohoda nicméně dovoluje odchýlit se od zásady nediskriminace a uplatňovat ochranné opatření selektivním způsobem, je-li dovážející země schopná prokázat Výboru spravujícímu Dohodu, že dovozy z některých členských zemí nepoměrně vzrostly více ve srovnání s celkovým růstem těchto dovozů. Selektivní použití ochranného opatření se nedovoluje v případech pouhé hrozby vážné škody a jeho trvání nesmí překročit 4 roky.

Článek 7 upravuje trvání a přezkoumání ochranných opatření. Jakékoliv opatření trvající déle než 1 rok musí být postupně v pravidelných intervalech liberalizováno. Přesáhne-li ochranné opatření 3 roky, je přezkoumáno, zda by nemělo být odstraněno. Ochranné opatření nelze opětovně zavést na stejný výrobek v období shodném s dobou trvání jeho předchozího uplatňování.

Článek 8, který upravuje zachování úrovně koncesí a jiných závazků, stanovuje povinnost členského státu, který uplatňuje ochranná opatření, zachovat rovnocennou úroveň koncesí a jiných závazků vůči vyvázejícím členům ochrannými opatřeními dotčených.

I v této dohodě se setkáváme s ustanoveními stanovujícími rozdílné podmínky pro rozvojové země. Ochranná opatření se neuplatní na výrobek pocházející z rozvojové členské země za předpokladu splnění požadavků dle článku 9. Další zvýhodnění rozvojových členských zemí spočívá v tom, že tyto budou mít právo rozšířit období, po které budou moci uplatňovat ochranná opatření, nad rámec období, které mohou využívat vyspělé členské státy.

Zákaz používání ochranných opatření mimo rámec dohody je upraven články 10 a 11, které stanoví, že opatření přijatá v minulosti dle článku XIX GATT 1947, musejí být ukončena nejpozději po pěti letech po vstupu Dohody o WTO v platnost nebo po osmi letech po jejich prvním uplatnění. Jsou zakázána též všechna dobrovolná omezení vývozu, ujednání o řízení trhů, různá tržní ujednání, systém monitorování vývozních a dovozních cen, dohled nad vývozy a

dovozy, povinné dovozní kartely a podobná opatření ať už jednostranného, dvoustranného nebo mnohostranného charakteru.

Spory vznikající z této Dohody se řeší dle článků XXII a XXIII GATT 1994 a Ujednání o řešení sporů.

Význam dohody spočívá v tom, že je v ní upraven účinný systém mnohostranných ochranných opatření pro uplatňování článku XIX GATT, jako předpoklad pro posílení závazků v oblasti obchodu a zlepšení bezpečnosti přístupu na zahraniční trhy.

1.3.2 Dohoda o subvencích²⁹ a vyrovnávacích opatřeních

Tato dohoda je další z řady mnohostranných dohod, které jsou součástí přílohy 1 A. Je postavena na Dohodě o interpretaci a aplikaci článků VI, XVI a XXIII GATT 1994³⁰, která byla sjednána v průběhu Tokijského kola³¹. Tato nová Dohoda však obsahu řadu důležitých změn a doplňků oproti původní Dohodě o subvencích a vyrovnávacích clech z roku 1979, především definuje termín „subvence“ a zavádí nový pojem „specifická subvence“, rozděluje subvence z hlediska jejich účinků a použitelnosti nápravných opatření, v neposlední řadě představuje značný pokrok při zabraňování poskytování neoprávněných subvencí a zjišťování existence subvence a újmy jí způsobené.

Článek I vymezuje definici subvence jako finančního příspěvku³² vlády nebo veřejné právní instituce na území členského státu za podmínek, že je takto poskytnuta výhoda. Má-li subvence podléhat této Dohodě, musí být označena jako „specifická subvence“.³³ V Dohodě jsou rozlišeny tři kategorie subvencí:

- **zakázané subvence**, které jsou upraveny v článku 3 nesmějí členské státy poskytovat ani udržovat. Jde o subvence, které jsou právně nebo fakticky, výlučně nebo jako jedna z několika dalších podmínek, závislé na výsledcích dovozu nebo na přednostním použití

²⁹ Vývozní subvence jsou prostředky poskytované zpravidla státem na podporu vývozu, představují důležitý nástroj obchodní politiky.

³⁰ Jde vlastně o revizi této dřívější dohody sjednanou v rámci Uruguayského kola.

³¹ Teprve až v průběhu tohoto kola byly subvence zařazeny do skupiny netarifních překážek. Jejich projednání patřilo k nejspornějším a nejobtížnějším.

³² Tento příspěvek v sobě zahrnuje (i) přímé převody a potenciální přímé převody zdrojů nebo závazků, (ii) vládní příjmy, které ačkoliv jsou jinak splatné, jsou promíjeny nebo nejsou vybírány, (iii) vládní dodávky zboží nebo služeb jiné, než je všeobecná infrastruktura, (iv) provádění plateb vládou do mechanismu financování či prověřování a usměrňování soukromé instituce.

³³ Způsob určení specifčnosti určuje článek 2, dle něhož specifická je ta subvence, která je omezená na určité podmínky uvnitř určité oblasti v rámci působnosti orgánu poskytujícího subvenci.

domácího zboží před dováženým zbožím³⁴. Tyto subvence jsou tedy podmíněny buď exportní výkonností, nebo užíváním domácích zboží místo dováženého. Zakázané subvence podléhají novým procedurám řešení sporů, a pokud se zjistí, že subvence patří mezi zakázané, musí se okamžitě odstranit. Nejsou-li zakázané subvence ve stanoveném období odstraněny, má postižená strana právo provést protiopatření. Nápravná opatření se v tomto případě dějí formou konzultace, o kterou požádá členský stát, kdykoliv má důvod se domnívat, že je poskytována nebo udržována subvence jiným členským státem. Nevzejde-li z konzultace do 30 dnů od podání žádosti o ni žádné vzájemné přijatelné řešení, obvykle se věc předloží Orgánu pro řešení sporů.

- **Napadnutelné subvence** upravuje článek 5, který stanoví, že použitím jakékoliv subvence uvedené v odst. 1 a 2 článku I, by žádný členský stát neměl způsobit nepříznivé účinky na zájmy jiných členských států³⁵. Ani tento článek se však nevztahuje na subvence udržované pro zemědělské výrobky podle ustanovení článku 13 Dohody o zemědělství. Jedná se tedy o subvence, které mohou způsobit nepříznivé účinky, jako je újma domácímu výrobnímu odvětví jiného členského státu či zrušení nebo zmenšení výhod vyplývajících pro členské státy přímo nebo nepřímo z GATT 1994. I zde jsou nápravným opatřením konzultace a případná spolupráce s Orgánem pro řešení sporů.
- **Nenapadnutelné subvence** jsou obsaženy v článku 8, který je i vymezuje. Tyto nejsou specifické a jsou často zaměřeny na pomoc výzkumné činnosti, vyššímu vzdělání či znevýhodněným oblastem za předpokladu, že je součástí všeobecného regionálního rozvoje a není specifická.

Část V. této Dohody je věnována vyrovnávacím opatřením ve vztahu k článku VI GATT 1994, kdy členské státy musí učinit všechny potřebné kroky k tomu, aby bylo zajištěno, že se vyrovnávací clo uloží jen za splnění podmínek této Dohody a článku VI GATT 1994 a až na základě zahájených šetření.

I v této Dohodě nechybí úprava prozatímního opatření, tak jak je obsažená v článku 17, který mimo jiné stanovuje, že tato opatření mají podobu vyrovnávacích cel. Ta však mohou zůstat v platnosti pouze tak dlouho a v takové míře, jak je nezbytné, aby vyvážilo subvencování, které způsobuje újmu.

³⁴ Z působnosti tohoto ustanovení jsou však vyňaty subvence, kterých se týká Dohoda o zemědělství.

³⁵ Za tyto nepříznivé účinky Dohoda považuje (i) újmu domácímu výrobnímu odvětví jiného členského státu, (ii) zrušení či zmenšení získávaných výhod jinými členskými zeměmi, (iii) vážnou újmu zájmů jiného členského státu.

Členské státy mají též povinnost oznámit a předložit oznámení o zamýšlených subvencích nejpozději do 30. června každého roku.

Článek 27 upravuje zvláštní a rozdílné zacházení pro rozvojové členské země, jehož důsledkem je například výjimka ze zákazu subvencování uvedeného v článku 3 odst. 1 a) pro rozvojové země, jež splňují podmínky dle Dohody. Při sjednávání tohoto článku byly vyspělé země nuceny poskytnout rozvojovým zemím významné slevy, aby vůbec mohla být dohoda uzavřena. Dohoda upravuje zvláštní a rozdílné zacházení pro rozvojové země a ustanovení pro země přecházející z centrálně plánované ekonomiky na tržní velmi přesně.

Na konzultace a řešení sporů dle této Dohody, není-li v ní výslovně stanoveno jinak, se použije článků XXII a XXIII GATT 1994 tak, jak jsou rozpracována a uplatňována Ujednáním o řešení sporů.

Dohoda má i sedm příloh, které tvoří její nedílnou součást a slouží k jejímu doplnění, kdy pro lepší orientaci vyjmenovávají příklady vývozních subvencí, upravují postup při spotřebě vstupů ve výrobním procesu a stanovují systém zpětných úhrad či stanovují mechanismus pro výpočet celkového subvencování a pro sběr informací týkajících se vážné újmy.

I přesto, že Dohoda upravuje subvence a vyrovnávací opatření, je její sjednání přínosem pro liberalizaci mezinárodního obchodu. Pravidla pro použití překážek obchodu jsou v ní stanovena velmi přísně. Její nejdůležitější funkcí je pomoc při interpretaci a provádění článků GATT 1994, kterých se týká tak, aby do celé situace vnesla přehlednost a řád, neboť ke všeobecné smluvní úpravě vztahů vyplývajících z poskytování subvencí v mezinárodním obchodě došlo až v rámci inovovaného textu GATT ³⁶. Česká republika není členem této Dohody.

³⁶ Původní text článku XVI GATT měl pouze jeden odstavec, který se později stal odstavcem č. 1 stávajícího znění tohoto článku a týká se všech druhů subvencí vývozních i domácích, způsobují-li přímo či nepřímo zvýšení vývozu nebo snížení dovozu jakéhokoliv výrobku. Avšak ani nové znění článku XVI nesplnilo svůj základní cíl pomáhat odstraňovat subvence, které vážně poškozují obchod nebo zájmy smluvních stran. Skupina expertů, která přezkoumávala účinnost tohoto článku dokonce zjistila, že po liberalizaci dovozů pomocí několikerého snížení cel, ve většině průmyslově vyspělých zemí subvencí přibýlo a zvyšoval se jejich vliv.